

Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?

What Becomes Important in the Contemporary University?

Süleyman Hayri BOLAY

ÖZ

Bu makalede çağdaş bir üniversitede hangi konuların öne çıkması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bunun için “üniversite”nin kelime ve kavram mânâlarına işaret edilmiş, üniversitenin işlevi, amacı ve hedefi belirtilmiş, bu işlevin nasıl gerçekleşeceği sorusuna cevap verilmiştir. Ayrıca üniversitelerin toplum hayatına nasıl tesir edeceği, çağdaş bir üniversitenin başlıca özelliklerinin, çağdaş üniversitenin gerçekleşmesinin karşısında duran engellerin neler olduğu, bu engellerin nasıl aşılacağı, üniversite mantığının özelliği gibi konulara değinilmiştir. Üniversitelerin içinden çıktığı toplumun kültürüne eğilmesinin, ülkenin ve dünyanın bilim ve teknolojisinin gelişmesine nasıl katkıda bulunacağı vurgulanmıştır. Ayrıca üniversitede bilimsel zihniyetin, rasyonalitenin ve kollaboratif çalışmanın önemi vurgulanmış, anadilin önemine işaret edilmiştir. Öğrencilerin bilgi ve düşünce seviyesinin yükseltilmesi, araştırma ve düşünme metotlarını edinmeleri, eleştirci düşünceyi benimsemeleri önerilmiştir. Öğrencilerin belli bilim dallarının bilgileri arasında sıkışmaktan kurtulup, bilimler üstü zihin birliğine yönelmeleri konusuna özellikle vurgu yapılmıştır. Sonunda, ülkemizde bir veya birkaç üniversitenin millî üniversite hüviyetine kavuşması ve yükseköğretim ve eğitim anlayışımızın simgesi olmasının yollarına işaret edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çağdaş eğitim, Üniversite mantığı, Millî üniversite, Kültür, Rasyonalite

ABSTRACT

This article focuses on which issues should stand out in a contemporary university. For this purpose, the meaning of the word and concept university is pointed out; the function, aim and objective of the university are specified and the question of how this function will be realized is answered. In addition, issues including how universities influence community life, the main features of a contemporary university, the obstacles standing against the realization of contemporary university as well as how to overcome these obstacles and the characteristic the logic of university are addressed. How university's interest in the culture of the society where it originates will contribute to the development of science and technology of the country as well as the world is emphasized. In addition, the importance of scientific mentality, rationality, and collaborative working in university is emphasized and the importance of native language is indicated. It is recommended for students to increase their knowledge and level of thinking, to acquire the methods of research and thinking, and to adopt critical thinking. The issue that students should save themselves from being torn between information provided by certain fields of science and canalize to trans-science mental unity is particularly emphasized. Finally, the way for one or several universities in our country to gain the identity of a national university and thus being a symbol of our understanding of education and higher education is specified.

Keywords: Contemporary education, Logic of university, National university, Culture, Rationality

GİRİŞ

Üniversite kelimesi Latince *universus* kelimesinden türetilmiştir. Ortaçağda Batı dünyasında topluluk, cemaat, “communauté” bütünlük, beraberlik gibi mânâlarda kullanılıyordu. Tarihî gelişimi itibariyle ise, Kilise öğretiminin orta ve yüksek kısımlarına ait her bir kurumu anlamında kullanılmaktaydı. 19. asır başlarından itibaren modernite ile birlikte halk eğitiminin muhtelif derecelerine ait ustalarını yetiştirme kısımlarını ifade etmeye

başladı. Daha sonra bir konsey tarafından idare edilen aynı akademinin çeşitli fakültelerinden müteşekkil yüksek öğretim kurumu anlamını kazanmıştır (Dictionnaire Le Robert, 2000).

Genel olarak üniversite birliği, birleştiriciliği, bütün bilgi dallarında evrensel (küllî) mahiyette bilgi üretmeyi ve bunları yaymayı ifade etmektedir. Tarihî gelişimi gereği evrensel bir eğitim kurumudur. Dolayısıyla bünyesinde başka milletlerden ve ülkelerden talebelere de yer vermektedir.

Süleyman Hayri BOLAY (✉)

Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Ankara, Türkiye
Gazi University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Ankara, Turkey
bolay@gazi.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 17.08.2011

Kabul Tarihi/Accepted : 29.11.2011

Bununla birlikte üniversite, toplumun entelektüel kültürünü özümleyen, geliştiren ve yayan bir kurum olarak tarif edilebilir.

Üniversite, bilgi üretip yaydığına ve bunlarla hem toplumların hem medeniyetlerin ve küremizin sorunlarına çare ürettiğine göre, bilgi ve bilimlerle doğrudan münasebeti vardır. Çünkü bilim, iktisadî kalkınmayı temin edecek bilgileri üretmenin yanında bir milletin ve toplumun hür ve bağımsız kalmasının imkânlarını da ortaya koyar. Bundan dolayı bilim ve bilim müessesesi denilince evvel bevvel üniversite akla gelir ve gelmelidir. Günümüzde bu sebeple medeniyeti, tekniği ve teknolojiyi temsil eden ilk kurum yine üniversitedir.

ÜNİVERSİTENİN İŞLEVİ NEDİR?

Üniversiteye her şahıs ve toplum tarafından farklı işlevler yüklenmektedir. Bunlar arasında şu işlevler zikredilebilir: Üniversitenin eğiticilik işlevleri arasında şunlar önem arz etmektedir: Milletin bozulmamış (otantik) kültürünü, üniversitenin tanımı gereği, önce kendisi özümlemek, sonra içinde bulunduğu topluma, geleneksel özlü değerlerin yeni nesillere itina ile aktarılmasını temin etmek. Çünkü o değerler, toplumun kendisine varlık verdiği üniversitenin de yüzyılların birikimiyle zenginleşmiş olan millî kültürün de temelini teşkil etmektedir. Bu hususta aile hayatındaki değerlerin aktarılması daima örnek alınıp işlenebilir. Ayrıca bu işlevlere şunlar da ilave edilebilir: Toplumun sahip olduğu, yaşadığı ve ürettiği değerleri iyi tanımak, zihni üretimin meydana getirdiği kültürün özel organı olmak, kendisini meydana getiren ve kendisine var olma araçlarını bahşeden topluma yeni bilgiler, teknikler ve değerler kazandırmak. Bu cümleden olarak, üniversiteye şu işlevler de yüklenebilir:

- Yaratıcı düşünceye sahip, disiplinli ve sağlam muhakemeli, tutarlı ve geniş ufuklu, yüksek nitelikli kişiler yetiştirmek,
- Bilim ve tekniğin gelişmesine katkı sağlamak,
- Ülke ve dünya meselelerine çözümler getirmek,
- Liberal eğitim vererek rasyonel düşünen, akılcı çözümler üreten geniş ufuklu ve hür düşünceli nesiller yetiştirmek,
- Tenkitçi düşüncenin yayılmasında, yerleşmesinde öncü vazifesi görmek,
- Temel bilimlerin ülkemizde gelişmesine katkı sağlamak,
- Uygulamalı araştırmalar yapmak; mevcut bilgi ve fikirleri yenileyip zenginleştirilerek korumak,
- Meslek dallarının ihtiyacı olan elemanları yetiştirmek,
- Kültürün yenileşmesi ve nesilden nesile aktarılmasını temin etmek.

1964 yılı Eylül ayında İstanbul'da toplanan "Milletlerarası Üniversiteler Derneği Kongresi"nde üniversitenin şu üç esas rolü üzerinde durulmuştur: Öğretmen, siyasî bakımdan umumî hayatı sevk ve idare edenlerle bilimsel araştırmacıları yetiştirmek (Turhan, 1965; s.75).

İşlevlerin Yerine Getirilmesi: Üniversitenin işlevleri, görüldüğü gibi çok kapsamlıdır. Bunların gerçekleşmesi nasıl olacaktır? Üniversite toplumun bir organı olarak, toplum fertlerinin bu hizmete ve işlevlerin lüzumuna inanmasını, sonra da bu konuda katkıda bulunmasını sağlamalıdır. Bunun için üniversite en yüksek entelektüel hayatın değerlerini (bilimsel, felsefî, dinî, ahlakî ve estetik) genç araştırmacıların zihinlerine naksetmek durumundadır. Gelişmiş ve birikimli vatandaş rolüne gençleri hazırlamak için onlara üniversiteye geçerken seviyeli bir eğitim vermek de bir zarurettir. Umulur ki böylelikle memleketin seçkin (elit) bilim insanlarının, entelektüellerinin ve düşünürlerinin yetişmesinin yolu açılmış olacaktır. Bu konuda, şimdi ülkemizde olduğu gibi, sıradan bir öğretim değil, gençleri meslekî hayatın bütün fonksiyonlarına hazırlayacak ve onların bütün zihni ve ruhsal fonksiyonlarını harekete geçirecek bir eğitim ve öğretim vermek söz konusudur. Bunlara ilaveten üniversite gençleri, çok farklı toplumlarda ve topluluklarda görev aldığı, görevini liyakatle yerine getirecek kapasitede yetiştirmeyi de gözden ırak tutmamalıdır.

Yukarıda değerlerin genç nesillere aktarılmasından bahsettik. Bu aktarım, yeterli olacak mıdır? Hayır. Çünkü bir toplumun geleceği zaviyesinden bilgilerimizi geliştirmek; seviyeyi yükseltmek; bilim, düşünce ve buluş hayatını canlandırmak için bu kültürün kullanılmasını, uygulamasını da öğretmek gerekmektedir. Üniversitenin eğitici bir başka vazifesi de geçmişten gelen canlı kültür değerleri ile hâl ve geleceğin sentezini yapmaya gençlerin uyumunu sağlamak olmalıdır.

Bu arada üniversitenin, zaman içinde gelişerek bir gerçeklik olarak ortaya çıkan millî kültürün aynı zamanda felsefî düşüncenin gelişmesinin kaynağını da teşkil edebileceği dikkatten kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla geçmişin hazinelerinden faydalanarak geleceğin hazırlanması ve keşfedilmesi, üniversitenin bu işlevleri iyi temellük edip uygulamasına bağlı kalacaktır. Üzerinde durulan hususların gerçekleşmesi ise önce öğretim kadrolarının yaratıcı ve yenileyici araştırmalarına, sonra da kaliteli, kapasiteli ve hevesli araştırmacı öğrencilerin alâkasına bağlıdır.

Tekrar üniversitenin ne olduğu meselesine dönersek, durumu şöyle özetleyebiliriz: Üniversite, zihnen ve bedenen şekillenme (formasyon) ortamı; araştırmacı topluluğu; bilimsel ve fikrî/entelektüel bir saha; bilimin temsilcisi; toplumu aydınlatan ve yönlendiren, çoğulcu anlayışa sahip, katılımcı demokrasinin yerleşmesine katkı sağlayan, şartları değiştirecek araştırmaları yaparak gerekli yorumlarla yeni fikirleri, modernleşme temayüllerini geliştiren, geri kalmış bölgelerin gelişmesine bilimsel katkı sağlayan, üniversitelere ve yüksek okullara bilimsel zihniyete sahip elemanlar yetiştiren; eleştirel düşünmeyi yerleştiren; üretim faktörü bir merkez olarak değişik görünüşlerde, farklı görevlerde karşımıza çıkmaktadır. Üniversite, birlikte öğrenme, araştırma ve geliştirme zihniyetinin, 'müşterek çalışma anlayışının' ("*collaboration*"), ruhunun hâkim olduğu bir yuvadır.

Bu anlayışa dayanarak 1980'den sonra ve son günlerde olduğu gibi, bölge üniversitelerinin kurulması ve her il'e bir üniversite açılması, vakıf üniversitelerinin hızla çoğalması ile modern kültür şehirleri meydana getirmek; bölgenin iktisadî, sosyal

ve kültürel bakımdan kalkınmasında rol almak; bölgeyi kültür, gelenek, sosyal ve ekonomik açıdan inceleyerek bölge kalkınmasını teminde rol sahibi olmak tarzında hedefler güdülmektedir. Üniversitenin bu hedeflere ulaşabilmesi için, malî cephesinin kuvvetli, müstakil ve idarî yönünün de hem bağımsız, hem de kuvvetli olması gerekir. Biz bu cepheler üzerinde durmaya çağız. Ancak bu yönlerinin iyi işlemesi lâzımdır ki, bilim insanları mali destek ve geçim sıkıntısı çekmesin; dolayısıyla bilimsel yönü de sorunsuz olsun ve huzurlu çalışma imkânı bulsun.

ÜNİVERSİTE, TOPLUM HAYATINA TESİR EDER Mİ?

Üniversiteler, değişmeyi ve gelişmeyi temsil ettiği için bilimde, fikirde, tefekkürde, yorumda, keşifte, uygulamada daima yeni ve özgün olan şeyler ortaya koymalıdır. Hem yapıda, hem teşkilatta, hem de araştırmada kendine has özellikleri olmalıdır. Günümüzde olduğu gibi sadece nakille ve taklitle yetinmemelidir.

Anadilin Önemi: Üniversite, anadil vasıtasıyla toplumla bütünleşmelidir. Ürettiği yeni bilgileri topluma ancak bu yolla ulaştırabilir. Bunların yeni nesillere aktarılması da bu araç olacağı için üniversite, toplumu etkileyip yönlendirebilir. Aynı zamanda verdiği eğitimi ve toplum fertlerine kazandırdığı farklı zihniyetle de toplumu yönlendirebilir. Bunu yapabilmek için de birinci elden ana kaynaklara dayanan araştırmaların yapılması ve anadilin çok iyi bilinip öğretilmesi gerekir. Çünkü bilgilerin biriktirilmesi ve aktararak yaygınlaştırılması ancak anadille mümkün olur. Çünkü en kudretli düşünme tarzı anadille mümkündür; çünkü anadil ile millî şuur ve “millî akıl” gelişir. Millî düşünüş bir milleti başka milletlerden ayıran bir özellik olup, bu da kendisine has değerlerin benimsenmesiyle hâsil olur. Anadilde kullanılan kelimeler ve kavramlar, asırlar boyunca kullanılarak farklı anlamlar ve muhtevalar kazanmıştır. Bunlar da inançların, geleneklerin algılanma ve yaşanma tarzına bağlıdır. Bu anlam zenginliğini sarsmamak icap eder. Dil ve kelime hazinesi ne kadar zengin olursa bilim ve tefekkür de o nispette çabuk gelişir. Üniversite hocası 1000-1500 kelimeyle konuşup yazarsa bilim ve fikir üretmez. Öncelikle dilimizin zenginliğini tanımak ve buna inanmak gerekir. Türkçe ile bilim yapılamaz diye avazı yettiği kadar bağırانlar yabancı dillerde hangi bilimsel harikaları yaratmışlardır?

Dil, aynı zamanda düşünceyi yaratır, yahut onun yaratılmasını hazırlar. Bu bakımdan dil olmazsa varlığın da, düşüncenin de, bilimin de, sanatın da, hayatın da varlığından haberdar olunamaz. Toplumların gelişmesinde bilim ve tefekkür ile bunlara bağlı olarak teknoloji esas rolü oynar. Bunları da üniversiteler üreteceğine göre, bunların bilim ve tefekkür geliştirebilmek için hem anadile, hem millî kültüre istisnasız büyük önem vermeleri gerekir. Elbette yabancı diller iyi bilinecek; dünyadaki gelişmeler iyi takip edilecek; dış dünyadan kopulmayacak; ama kendi millî dünyamıza da yan bakılmayacak. Bir dilin kelimeleri ve kavramları o dili kullanan toplumun inançları, gelenekleri, kabullendiği ve yaşadığı değerler ve kültürü ile zenginleşerek değişik mânâlar kazandığı için bunların hepsine ayrı ayrı önem vermek icap eder.

Üniversite, hareketleriyle de toplumları etki altına alabilir. Şu olayı hatırlatmakta fayda var: 1968'de Fransa'da başlayan

talebe hareketleri kısa zamanda dünyaya yayıldı. Fakat olaylar kontrolden çıktığı zaman Fransız halkı bunlara karşı çıktı. Kaldırım taşlarını sökerek onlara karşı koydular ve bu hareketi durdurdular. Ama bizim ülkemizde ise senelerce devam etti ve iç çatışmaya sürüklendik. Bizde üniversite talebelerine ‘dur!’ diyebilen ne bir üniversite hocası; ne halk, ne de siyasiler çıkabildi. Aksine birçok profesör cübbelerini giyip sokağa döküldüler. 1960 darbesinde olduğu gibi öğrenciler, darbelerde alet olarak kullanıldı. Onların kendi aralarında kamplaşmaları ve birbirlerini kırmaları, birtakım öğretim üyeleri tarafından da teşvik edildi. Bunların bir kısmını sıkıyönetim içeri aldığı zaman 1971 darbesinden sonra, tarihî şahsiyeti olan meşhur bir siyasî, bu öğretim üyelerine destek verdi; sıkıyönetim komutanını Derviş Vahdetî'likle itham etti. O zaman Ankara sıkıyönetim komutanının cevabî tebliği; o siyasîyi mukabil olarak, Derviş Vahdetî'likle suçlamaktaydı. İşte bir kısım üniversiteler ve üniversiteliler, öğrencilerini kendi ideolojilerine alet ettikleri için; genel olarak üniversiteler halkın ve askerinin nezdinde büyük itibar kaybetti. 1980 ihtilâli bu düşünceyle yapıldı ve üniversiteleri hizaya getirmek için daha sıkı kontrol edebilecek bir kurum olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kuruldu. Ama YÖK şimdi daha demokratik bir yapıya kavuşmaktadır.

Askerî idare yeni bir şey daha yaptı: Üniversitelerin 1. ve 2. sınıflarına Türkçe dersi koydu. Anadilini ve resmî dilini, ilk ve orta öğretimde öğretemeyen devlet, üniversitelere Türkçe dersi koydu. Öğrenildi mi? Hayır. Çünkü anadil, ilk ve ortaöğretimde öğretilir; öğretilmelidir.

Demek ki üniversiteler, hem bilgiyle, hem de cehaletle kitleleri harekete geçirebilmektedir. Hâlbuki bu müesseselerin buldukları şehri ve bölgeyi kalkındırmaları, geliştirmeleri ve daha önemlisi mahallî kültürleri inceleyerek geliştirmeleri, millî ve evrensel kültüre katkı sağlamaları durumunda bu etkiler müspet yönde gelişecektir.

ÇAĞDAŞ BİR ÜNİVERSİTENİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ NELER OLABİLİR?

Çağdaş bir üniversite, her şeyden önce;

- Bilimsel zihniyete sahip olmalı ve bu anlayışı yerleştirerek bilgi ve bilim üretmelidir. Çağın gelişmelerini, dönüşümlerini iyi takip etmeli; bu konuda sağlam veri toplamalı; bunların ışığında bu küresel gelişmelere intibakı doğru olarak sağlayacak tedbirleri almalı ve uygulamaya koymalıdır. Aksi takdirde çağa yetişmek ve hele hele ‘çağa yön vermek’ gibi çok yüksek bir idealin peşinde ne koşabilir, ne de o hedefe ulaşabilir.
- Bilim ve bilimsel bilgi üretmek için sağlam bir yapıya ve ilgililerin yakın desteğine ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.
- Bunlar da kâfi değildir. Bilimsel araştırmalarda ülkede ve dünyada isim yapmış; itibar sahibi, ciddiyetinden emin olunan, örnek alınacak ve lokomotif vazifesi görececek bilim adamlarının da yetişmiş olması lâzımdır.
- Tabii bunlara ilaveten dünya literatürünü takip edebilen çok zengin bir kütüphane ve dokümantasyon merkezi

de olmalıdır. Bu ihtiyacı kısmen YÖK'ün ilgili merkezi karşılamaya çalışmaktadır.

- Bunlardan da önemlisi, üniversite, yukarıda zaman zaman işaret edildiği gibi, kendi ülkesinin tarihini, geleneklerini, inançlarını ve kültürel gelişmesini iyi tetkik etmeli ve bunları değerlendirerek millî kültürün takviyesinin, yenilenmesinin, dünyaya açılıp evrensel kültüre ve bilime katkı sağlamasının yollarını ortaya koymalıdır. Alman filozofu Habermas gibi günümüzün yaşayan meşhur düşünürleri de çağdaş üniversitenin millî kültüre ağırlık vermesi gerektiği, küresel kültüre ve bilime katkıda bulunmanın yolunun bu olduğu fikrini ileri sürmektedirler.
- Dünyada isim yapmış bir üniversitemiz hümanist bir anlayışla millî kültüre ve millî değerlere sırt çevirse bile, yine bir Türk üniversitesi olarak anılacak; millî kimliğine itibar etmediği için kazanmış olduğu itibarını muhtemelen koruyamayacaktır.
- Elbette üniversiteler hümanist bir anlayışa sahip olmalı; ama ülkesini, toplumunu ve kültürünü hayalî bir tasavvura kurban etmemelidir. 'İlim Çin'de bile olsa, alınız' hadisi bilimin değerini ortaya koyduğu gibi bilimin evrensel yüzünü de ortaya koymaktadır. Ama küreselliğin yolunun millîlikten geçtiği unutulmamalıdır. Einstein Almanya'da çalıştı; sonra Amerika'ya yerleşti ve orada öldü. Fakat her zaman bir Yahudi asıllı bilim adamı olarak anıldı ve anılacaktır. Ay'a gidiş yolunu açan von Braun, bütün çalışmalarını Amerika'da yapmasına rağmen o daima bir Alman'dır ve öyle anılacaktır. Pakistanlı Nobel ödüllü fizikçi Abdüsselam da İngiltere'de, Amerika'da ve İtalya'da çalışmasına rağmen o da Pakistan milletinin bir evladı olarak anılacaktır. Batı dünyası böyle müesseseleri önce kendi ülkelerinin ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştirmek için, sonra da yine yurt dışında yine kendi menfaatlerini koruyacak unsurlara sahip olmak için kullanmaktadır.
- Bu konuda mesela Fransızlar, 2000 yılından itibaren ileri otomasyonun, elektroniğin yaygınlaştırılması yoluyla 10 veya 20 milyon çalışana ekonomik dönüşüm için formasyon verilerek üretici formasyonu kazandırılması vazifesini üniversiteye yüklemektedir. Bunu yaparken de önce Fransa'nın, sonra Avrupa'nın, sonra da dünyanın ihtiyaçları dikkate alınmaktadır (Robert, 1968; s. 13-14)
- Yukarıda adı geçen Fransızca yazılan bu kitap 1968'de, 2000'li yıllar düşünülerek yazılmış ve yükseköğretime yüklenen vazifeler arasında 'kültürün yaygınlaştırılmasına' da yer vermiştir. Daha doğrusu yüklenen üç görevden birisi, araştırılan kültürün yaygınlaştırılmasıdır (a.g.e.; s. 17)

5-15 Yaş Arası Çocuklar ve Bilimsel Analiz Metodu: Dikkat buyurulsun; aynı eserde 6-18 yaşları arasındaki çocukların eğitiminde çok önemli bir noktanın da altı çizilmektedir:

'5-15 yaşları arasındaki çocuklar, bilimsel ve edebî analiz metodunu edinmek mecburiyetindedirler. Bu konuda eğitici projenin

üç temel işlevi vardır: Edebî ve bilimsel eserlerin analiz mekanizmalarının kazanılması. Burada hedef;

1. Büyük millî kültür eserlerine giriş ve intibakı (initiation) sağlamak,
2. Bir veya birkaç yabancı dilin gramatik reflekslerini kazanmak,
3. Aynı şekilde fizik ve diğer tabii bilimlerin basit ve sade bir şekilde tanıtılmasında elemanter matematik/zihin jimnastiği yaptırmak.

Bu üç aşamadan itibaren konuşulan dilin ustaca kullanılması melekesini elde etmek için fazlaca gayret sarf etmek, özellikle bütün bilim dallarında pratiğe yönelik aktif metot, ayrı ve çok büyük bir önem kazanmaktadır' (a.g.e.; s. 25).

15-18 Yaş Arası Çocuklar Neler Öğrenmeli? Bu kadarla da yetinilmiyor. 15 yaşındaki çocuk bilimsel metodu ve zihniyeti az-çok kazandıktan sonra 18 yaşına kadar neler öğrenmesi gerekir? Bakalım o zaman kalabalık bir heyet tarafından hazırlanmış bu kitap Fransa'yı buhrandan kurtarmak için daha neler tavsiye etmektedir?

'Kendi kendisini idare yoluyla demokrasi çıraklığını aşan gencin, gelecekteki ideal vatandaş olabilmek için şu bilgi alanlarının da temel bilgilerine ulaştırılması gerekir: *Tarihî, coğrafi ve kurumsal bilgiler, sosyolojinin esasları, ekonomi politik.*' Ayrıca bu planda insanî bir formasyon kazanması için 15-18 yaşları arasında herkese millî kültürden daha ileri götürülmüş bir bilgi birikimi, diğer medeniyetleri ve toplumları anlamak için zarurî esaslar da verilmesi öngörülmektedir (a.g.e.; s. 26).

Bu vazifeleri bizim üniversitemiz ne kadar benimser ve gerçekleştirir, bilinmez. Ama bunları en azından üniversitemizin %30'unun benimsemesi lâzım değil midir?

ÜNİVERSİTE MANTIĞI

Üniversite sisteminin de dayandığı ve işleyişini kolaylaştıran bir mantığı, rasyonel bir temeli vardır. Üniversiter zihniyetin mantığı da, yukarıda zikr edilen hususları yerine getirmeyi gerektirir. Zira üniversitenin kendi toplumuyla, çevresiyle, bölgesiyle, milletiyle ve kendisiyle bütünleşmesi ancak bu yolla mümkün olabilir. 'Üniversitenin mantığı, rasyonaliteye dayanır'. Onun rasyonalitesi ise her şeyden evvel bilimsel rasyonalitedir. Bilimsel rasyonalite de gücünü, hem mantıkî tutarlılıktan, hem de olayların seyrine tutulan ışıktan ve yorumlardan; yani olayların gerçekliği ile üniversitenin mutabık olmasından alır. Çevresiyle ve kendisiyle bütünleşemeyen bir üniversite dışa açılmayan, yeniliklere ve yenileşmeye kapalı, içine dönük bir kuruluş olarak kendi kendisini ifna etmek durumundadır. Üniversite kendisine ve milletine inanmalı, güvenmeli; bilimin üstünlüğü fikrine sahip çıkmalı; bilimin değerini idrak ederek onu korumalı; onu ideolojilere, siyasî çıkarılara alet etmemeli; halkımızın inandığı 'halka hizmet, hakka hizmettir' formülünü düstur edinmeli; en büyük derdi milletinin sorunlarını çözmek olmalı; manevî değerlerin galip kılındığı bir gönül birliği kurmayı en büyük hedef edinmelidir.

Üniversite, siyasî konularda yerine göre görüş bildirmeli; ama siyasete asla bulaşmamalıdır. Çünkü siyaset kurum olarak, en büyük siyasileri de kısa zamanda değirmeninde öğütüp atmaktadır. Hatırdan çıkarılmamalıdır ki böyle yüksek hedeflere ulaşmak, yüksek bilim kültürünün, bilim şuurunun ve bilim üretmek için rekabet ortamının ihdas edilmesiyle mümkündür. Böylelikle belki medeniyetçi, gelenekçi ama yenilikçi bir anlayışla çağdaş medeniyetin üstüne farklı ve yeni bir düşünüşle, yeni bir hayat tarzı teklifiyle yükselmek imkânı doğacaktır.

Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği ve yenilendiği; iktisadî, toplumsal, siyasî ve çevresel sorunların hızla arttığı; küresel ısınmanın bütün dünyayı endişelendirdiği bir zaman diliminde yaşıyoruz. Bundan dolayı üniversitenin, bütün bu meseleleri göz önünde bulundurarak çözümler üretmesi, dünya bilim ve fikir süper liginde yerini alması lâzımdır. Üniversitelerin ve üniversite mensuplarının bilimsel zihniyete, bilim şuuruna ve hepsinden mühimi vazife mesuliyet ve şuuruna sahip olmaları icap eder. Bunlar da kâfi değil tabii. Üniversitelerin orta-öğretimden gelen araştırmacı adayları, artık üniversiteye gelen gençler artık klasik bilgilerin öğrencisi olmadığından, araştırmacılık sıfatı kazanan ve araştırmalarıyla kendisine ve başkalarının birikimine katkı sağlayan, yeni bilgiler üreten kimselerdir (bundan dolayı mesela Fransızlar üniversitede okuyan kişiyi “*eleve*” değil “*étudiant*” [araştırmacı (bizdeki talebe kavramı da aynı anlamdadır)] derler. Üniversiteye gelen gence, araştırmacılık sıfatının ve bilim zihniyetinin kazandırılması gerekir. Bu onlara eleştirci zihniyeti, serbest düşünme melekelerini, kendisini ve başkalarını anlama yeteneğini edindirmekle mümkündür. Bu çerçevede bilhassa mahallî ve bölgesel üniversiteler, gençleri eğitirken vatandaşları da bir ölçüde eğitmenin yollarını bulmalı; onlara da ufuk açmalı; müsahahalı davranma yeteneği kazandırmalı; şahsiyetlerini geliştirmenin yollarını açmalıdır. Bunu da kültürel vasıtalarla halka açılarak, ancak gerçekleştirebilir.

KÜLTÜR NEDİR?

Yukarıdan beri millî kültürden ve değerlerden bahsedip durduk. Bu çerçeve de geleneklerden, dinî-millî ve ahlakî inanç ve değerlerden, tarihî tecrübelerden, aile hayatından, aile kültüründen, basın-yayım ve iletişim vasıtalarından, gençlik hareketlerinden, yerleşik milletçe yaşanan kültür hareketlerinden faydalanma ve bunlardan destek alma gerektiğine işaret ettik. Bunun için öğrencilere metot kullanma, çeşitli disiplinleri tanıma ve bunların aralarındaki münasebetleri kavrama imkânlarının da hazırlanması gerekir. Böylelikle gençler, öğrenmek, anlamak, merakını taze tutmak, dolayısıyla araştırmak, işbirliği yapmak, ortak teşebbüslere iştirak etmek, paylaşmak, kıskanmadan yardımlaşmak gibi nitelikleri ve erdemleri de edinme fırsatı bulacaklardır. Böyle birtakım niteliklerle bezenmiş gençler vasıtasıyla aileler ve bütün bir toplum da etkilenir ve yönlendirilebilir. Bu suretle gençlik günlerinden itibaren yetişkin insanlarımız, dünyayı ve evreni daha iyi ve daha doğru anlama, keşfetme, kendilerine nisbetle onları tarif etme, yorumlama, hayata, topluma ve kâinata belli bir gözle bakıp onları farklı şekilde mânâlandırma, anlam yükleme kabiliyeti kazanırlar. İşte bu olaylara, varlıklara, evrene kendi açısından anlam yükleme kültürün ta kendisidir. Bu bakımdan bize göre ‘kültür varlıklara, eşyaya ve olaylara anlam verme; onları kendi dünya görüşüne

göre mânâlandırma ve o yüklenen mânâya göre varlıklara şekil vermedir.’ Çünkü kültürü, ister tabiata ilave edilmiş her şey, ister tarih şuurunu, isterse bilgi ve tecrübe birikimi olarak alınırsa; dünyada her fert, hayata ve olaylara onları kendi kavradığı nispette, kavraması açısından bakar ve öyle değerlendirir. Bu da içinde yaşadığı ve yetiştiği toplumdan, onun tarihinden, inanç ve geleneklerinden edindiği dünya görüşü, dünyaya bakış çerçevesinde gerçekleşir. Çünkü herkes küçüklüğünde ailesini, kişileri, diğer canlı-cansız varlıkları ve toplumunu, dünyayı önce anne-babasının çerçevesine yerleştirerek, onlara nispet ederek kavrar. Çünkü herkes evvela ailesinden, okuldan ve çevreden edindiği kavramlarla konuşur ve düşünür. Kavramların içi böyle dolar. Bunun için kişinin entelektüel olmasına hacet yoktur. Okuma-yazması olmayan Ayşe kız bile dokuduğu kilimin ilmeklerini atarken, desenlerini dokurken renklere kendi çevresindeki ve küçük dünyasındaki anlamını yükler veya renklere yüklediği mânâya göre halıyı ve kilimi renklendirir; ilmekleri ona göre şekillendirir. Bu ilmekler ve renkler, o kişinin alacağı eğitime göre daha sonra küresel bir mahiyet kazanabilir. İşte millî kültür böyle oluşur; böyle gelişir; millî sınırları aşarak küresel bir boyut kazanır. Üniversitelerin halkıyla, tarihiyle ve milletiyle bütünleşmesi bu yoldan gerçekleşir. Kültürün değişen dünya şartları altında yenilenmesi, sosyal değişimi yönlendirebilmesi de yine bu şekilde gerçekleşir.

ÖĞRENCİDE ZİHİN BİRLİĞİ NASIL SAĞLANIR?

Yukarıda da işaret edildiği gibi üniversiteden yetişen gencin bütün bilim dallarını tanıması mümkün değildir. Ancak kendi sahasıyla ilgili dallar hakkında etraflı bilgi edinirken, sahasına yakın veya onunla ilişkili olan yan bilim dallarıyla ve bilhassa felsefî düşünceyle olan ilişkilerinin tanıtılması lâzımdır. Çünkü bugün mesela fiziğin ışıkla ilgili dalında çalışan bir fizik profesörü, fiziğin diğer dallarından haberdar olmayabilmektedir. Kendi sahasında derinliği olsa bile aynı bilim dalının bir başka alanında behresiz kalmakta yahut “*cehl-i mürekkep*” (katmerli cahil) olabilmektedir. Bundan dolayı Einstein’ın görelilik/relativite teorileri hakkında bilgi isteyen bir lise öğrencisine Ankara’daki üniversitelerin fizik bölümlerindeki profesörler ‘Biz onu bilmeyiz, öyle şeylerle uğraşmayız; sen de böyle şeylerle uğraşma!’ diyebilmişlerdir. Bu cevap, bilim ve tefekkür meraklısı gençleri bilimden soğutmak gibi bir netice doğurmaz mı? Fizik alanında karşılaşılan bu durumla matematik, kimya, biyoloji, sosyoloji ve daha birçok alanda da karşılaşmak mümkündür. Hatta matematik felsefesi, fizik felsefesi ve Max Planck’ın evren tasavvuru ve bilgi teorisi gibi konularda konferanslar vermeyi teklif eden bu satırların yazarına ‘Hocam! İşin mi yok? Keyfimizi bozma!’ diye red cevapları veren fizik, matematik, biyoloji bilim adamları ile karşılaşmıştır. Daha da kötüsü tanınmış bir tarihçi büyüğümüz, ‘sen bizim “*galgalemizi*” (keyfimizi, âhengimizi) bozuyorsun!’ diyebilmiştir.

Burada, konuyla münasebeti bakımından, bir noktaya daha işaret etmek icab ediyor: Batı dünyasında çok önceleri tartışılan ve bize yeni tercüme edilen bir kitapta, sosyal bilimcilerle fen bilimcilerinin birbirlerine yabancı kaldıkları ve birbirlerini anlayamadığı; bunun da iki ayrı, hatta zıt kültür geliştirdiği ileri sürülmektedir (Snow, 2001). Snow’ın elli küsur sene evvel Batı dünyası için tesbit ettiği husus bugün üniversitemizde, lise

ve dengi okul öğretmenleri arasında bütün şiddetiyle yaşanmaktadır.

Bilinmektedir ki bilim dallarının birbirlerinden kesin hatlarla ayrılması mümkün değildir. Bu sebeple de muhtelif bilim dalları birbirlerinin sahalarına her zaman tedahül ederler. Biyo-kimya, biyo-fizik, fiziko-matematik, astro-fizik, jeo-fizik, sosyo-ekonomi, ekonomi-politik, sosyal psikoloji, sosyal antropoloji gibi birçok birleşik yeni bilim dalı doğmuştur; doğmaktadır. Bunların hepsinin öğrenilmesi mümkün olmadığına göre, bunları birbirine yaklaştıran münasebetlerin ve bilimlerdeki ortak noktaların bilinmesi; bu yoldan bilimlerin bütünlüğü, öğrencinin ve hocanın zihni açısından temin edilmesi gerekir [nitekim *Basarab Nicolescu* adında Romanyalı bir teorik fizikçi 1996'da sayıları sekiz bini aşan bilim dallarının ancak aralarındaki ilişkiler üzerinde durulması gerektiğine dair yazdığı kitabına "*Transdisciplinarité-Manifeste*" (Disiplinler ötesi Manifestosu) adını verdi. Bunun derneklerini ve çeşitli ülkelerde federasyonlarını kurdu (bu manifesto Kasım 2005'de Türkçeye çevrilerek internette yayımlandı)].

Bu bakış açısını getirmek ve yerleştirmek lâzımdır. Bunun ne faydası olacaktır? Önce insanımızın zihnen bölünmesi ve birtakım bilim dallarına takılıp kalması önlenmelidir; dolayısıyla diğer bilim dallarını ve onların mensuplarını küçük görmeyip onlarla müşterek araştırmalara girmesinin yolu açılmış olacaktır. Bugün en köklü üniversitelerimize gidin; genellikle fencilerin sosyal bilimcileri, sosyal bilimcilerin fencileri küçük gördüklerini hayretle müşahede edersiniz. Hatta fizikçinin kimyacıya, kimyacının bu daldaki farklı sahada çalışan kimyacıya küçültücü gözle baktığını yahut onu beğenmediğini müşahade etmek de mümkündür. Din sosyolojisi, din psikolojisi, din felsefesi, dinler tarihi gibi bilim dallarına mensup bilimcilerin çoğuna üniversite mensubu ve entellektüeller tarafından horlayıcı nazarla bakıldığı da bilinmektedir. Tefsir, hadis, fıkıh gibi sosyal ve dinî bilim dallarının mensuplarının durumundan bahsetmeye hiç hacet yok. Bununla beraber Avrupa ve Amerika'da çok başarılı çalışmalar yaptığı halde bilimsel çalışmaları ile değil; düşüncesi, ailesi veya yakın çevresi ile ilgili yalan yanlış bilinenlerle yargılanarak birtakım haklarından mahrum bırakılan kişilerin varlığı da bir vakadır.

Bütün bunlara sebep bilim anlayışımızın noksanlığı, sakatlığı, yanlışlığı ve bilimsel zihniyetin üniversitelerde yeterince yerleşmemiş olmasıdır. Daha derindeki sebep ise pozitivist anlayış olup, genelde din ile bilimin insan zihninde bir arada bulunamayacağı; dinin bilimi, bilimin de dini ortadan kaldıracığı inancıdır. Hâlbuki kuantum fiziğini kurup modern fiziğin yönünü değiştiren Max Planck ve benzer hakiki bilim ve fikir adamları bu işi bir asır evvel halletmişlerdir. Mesela Max Planck, "*L'image du Monde Dans La Physique Moderne* (Modern Fizikte Evren Tasavvuru), (1963, s. 118-134)" adlı eserinde insan zihninde aynı anda din ve bilimin bir arada bulunabileceğini söylemiştir. Ona göre din insanın manevî ihtiyaçlarını, bilim ise maddî ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu ikisi yani bilim ve din bir bütünün iki parçası gibi birbirinin tamamlayıcısıdır.

ZİHİN BİRLİĞİ VAR MI?

İşte bu bütüncü anlayışın üniversitelerce benimsenip, oralardan yetişen elemanlara da kazandırılması icap eder. Bu yapılmaz ise

ne olur? Her şeyden evvel - yukarıda işaret edildiği gibi - insanımızın zihni bölünür; parçalanır. Kendisine, ailesine, topluma ve dünyaya tek bir bilim dalının dar penceresinden bakar; bütünü göremez, kavrayamaz; zihnin bütüncü ve birleştirici rolünü kullanamaz. İnsan zihni bilinmektedir ki tarih boyunca hep bütünü, birliğin, vahdetin peşinden koşmuş; parçaları basite indirgeyerek bütünü kavramaya çalışmıştır.

Bu zihni bölünmüşlüğü tabii neticesi olarak milletimiz 'laik-anti-laik', 'gerici-ilerici' gibi bölünmelere; cami kapısında 'kahrolsun şeriat' diyerek kitleler çatışmaya sürüklenmiştir. Hâlbuki zihinlerin belli ortak noktalarda birleşerek hoşgörü zemini içinde zihnen ve kalben birliğin sağlanması lâzımdır. Bütün bunlar, üniversitelerin omuzlarına yüklenmiş ağır mesuliyeti taşımayı gerektirir. Bunun mümkün olması için aynı zamanda üniversiter zihniyette felsefi müsamahanın da yer etmesi gerekir.

Üniversiteler 'bilimlerin birliği' ve 'zihin birliği' gibi esasları benimseyip, zihinde bilimlerin birliğini sağlayabilirse, muhtelif bilim dallarının mensupları birbirlerine daha yakın duracaklar; birbirlerine farklı davranmaktan, zihin bölünmüşlüğünden kurtulup zihin berraklığına kavuşacaklardır. Bu takdirde zihin dağınıklığını bir tarafa bırakıp daha verimli, daha istikrarlı çalışma imkânına kavuşacaktır ki; buradan hem tefekkür gelişecek, hem bilimsel düşünce ve zihniyet yerleşecek, hem de üniversite dünya bilim süper liginde ön saflara yükselebilecektir. Yeni millî kültür de buradan doğacak ve gelişecektir.

Bilimlerin birliğine dayanan "zihin birliği" o kadar mühimdir ki; 1930'ların başında neopozitivistler, Batı'da bu fikri öne çıkarmak zorunda kalmışlardır. 19. asırda A. Comte, bütün bilimlere - tarihi bile - fiziko-matematik metoda indirgeyip bu birliği sağlamak istemişti. Bugün zihin birliği Batı'da daha iyi sağlanmış sayılabilir. Nitekim yukarıda J. J. Robert'den naklettiğim programda bu zihin birliği hedefinin dikkate alındığı müşahade edilebilmektedir.

Bizim üniversitelerimizde böyle bir gayretin olduğuna kırk beş senelik üniversite hayatımda - beş ayrı üniversitede çalışmamama rağmen - şahit olmadım. Hâlbuki beğenmediğimiz ve her fırsatta yerin dibine batırdığımız Osmanlı medreselerinde ta başlangıçtan beri okutulan bir ders vardı: "*Cihet-i vahdet*". Bu ders yüzyıllarca okutulmuş ve bu konuda yüzlerce risale yazılmış; bunların pek çok şerhleri de yapılmıştır. Bu derslerin ve yazılmış risalelerin maksadı nedir? Osmanlı düşünürlerine göre varlıklar bir bilim dalının konusu olamayacak kadar çeşitli ve geniştir. Dolayısıyla varlık alanlarıyla ilgili insan bilgisi genişledikçe yeni bilim dalları ve bilim alanları ortaya çıkmaktadır. Bu kadar bilim alanı ve bilim çeşidi, insan zihnini karıştırabilir. Çünkü insan, aynı anda tümel (külli) ile tekil (ferdî) olanı düşünmekte zorlanır. Zira evrensel olanı düşünürken ferdî olanı, mesela ormanı düşünürken bir ağacı gözden geçirir. Bu bakımdan Osmanlı âlimleri öğrencilerde zihin birliğini sağlamak; varlığın bütünlüğünü kavratmak; bütün bilimlerin belli ilkelerden çıktığını, belli noktalarda ortak diğer birtakım hususlarda ise farklı olduğunu kavratmak amacına yönelik olarak bu dersi verip kitap yazıyorlardı. Bu sebeple "*cihet-i vahdet*" risaleleri, insan zihninin bu bilim dallarını nasıl birleştireceği meselesini konu edinmiştir. Bu problem insanın ilgi-

lendiği bütün alanları ve ihtiyaçlarını karşılayan, aynı anlayış içinde yaşarken ortaya çıkan çeşitliliklerin, farklılıkların felsefi olarak müsamaha ile karşılanması fikrinin irdelendiği eserlerdir (Bolay, 2005; s. 144). Bu anlayışta Osmanlı ülkesinin birliği ve bütünlüğü fikri de yerini almaktaydı. İşte üniversitelerimizin yapması gereken şey, bu çok önemli anlayışı benimseyip onu bir vazife şuuru içinde gerçekleştirmektir. Manevî değerlerimiz, kültürümüz ve cumhuriyetin değerleri nutuklarla, lanetlemlerle değil; zihin, kalp ve iman-bilim birliğinin sağlanması ile daha iyi korunabilecektir.

HERKES AYNI ŞEKİLDE Mİ DÜŞÜNMEKTEDİR?

Üniversitelerimiz zihin birliğini sağlamak hususunda gayret göstermelidir; diyoruz. Yalnız zihin birliği demek, herkesin aynı şekilde ve aynı şeyi düşünmesi mi demektir? Elbette değildir. Bu konu istismara müsaittir. Burada esas maksat kişilerin, çok çeşitli bilimlerin belli ortak ilkelere dayandığını bilmelerini sağlamak; dolayısıyla belli bilim dallarına ve konulara saplanıp kalmaktan kurtulmalarını; onların taassuba düşmelerini ve belli konularda fanatik bir davranış içine girmelerini önlemektir. Bunun dışında herkes her şeyi serbestçe düşünebilmeli, araştırabilmeli ve tartışabilmelidir.

Peki yabancı öğrenciler ne yapacaktır? Onlardan bu konuları merak edip tercih edenler Türk düşüncesi, Türk kültürü ve tarihiyle ilgili dersleri alabilirler ve bu konularda serbestçe çalışabilirler. Ama Türk düşüncesi tarihi, Türk bilim tarihi, Türk siyasi tarihi ve Türk kültürü hakkındaki dersler felsefe, sosyoloji, tarih, edebiyat gibi bölümlerde mecburî; fen ve mühendislik bölümlerinde de seçmeli olarak okutulabilir. Bizim üniversite hayatında yarım asra yaklaşan tecrübelerimiz göstermektedir ki; üniversite talebesi, bu gibi derslere şiddetle ihtiyaç duymakta ve bu dersler onlara kimlik ve benlik şuuru kazandırmaktadır.

ÇAĞDAŞ ÜNİVERSİTE NASIL MÜMKÜN OLABİLİR?

Bugün üniversitelerimizin bir kısmı, umumiyet itibarıyla ideolojik anlayışların hakim olduğu; bilimsel zihniyetin yerleşmediği; aşırı merkezîyetçiliğin sultasını altında inleyen; emir almayaya başlamış; intihallerin himaye edildiği (birkaç sene evvel gazetelere de intikal eden ODTÜ'deki intihal skandallarının ve bunların ABD'de bile resmen tescil edilmesi gibi), intihallerin üniversite yüksek kurullarınca çoğu zaman örtbas edildiği; idarecilerin yetkilerini çoğu zaman kötüye kullandığı; bilim ve vazife ahlakının yerleşmediği; hatta genel ahlak kurallarına aykırı ve zıt tasarrufların çokça yapıldığı; hak ve hürriyetlerin tecavüze uğradığı; akademik unvanların iyice sulandırıldığı; 'sadece dansözlere profesörlük unvanının verilmediği' birtakım kuruluşlar haline getirilmiştir. İçlerinde elbette ciddi çalışanlar var; fakat en ciddi bilinen bir üniversitede bile öyle acayiplikler oluyor ki, yabancılar bile şaşır kalıyorlar.

Bu kuruluşlar, millî ve küresel hedeflerden uzaklaştırılmıştır. Dolayısıyla üniversitedeki gençlerin çoğu, öğrenci seviyesini aşırıp "étudiant" (talebe, etüdyan, araştırmacı) seviyesine yükselmemişler; objektif ve rasyonel düşünme alışkanlığı edinememişler; hakikati araştırıp keşfetmeyi, yorumlamayı, neticeyi ilmî bir sonuç olarak beyan etmeyi alışkanlık haline getirememişler; kendi hatalarını bulup sorgulama olgunluğuna erememişlerdir. Bu husus, birtakım öğretim üyeleri için de geçerlidir.

Bizde profesyonel üniversite talebesi tipi gelişmemiştir. Araştırarak öğrenmekten çok verileni ezberlemek anlayışı da çağdaşlaşmanın önündeki engellerden biridir. Bunda yazdığı kitabını satıp öğrenciyi ezberlemeye mecbur eden hocaların da kabahati var. Bireysel kimlik kazanamayan bir öğrenci, daima edilgen ve tesir altında olan bir kişidir. Öğrencinin, ne pahasına olursa olsun mezun olup gitme alışkanlığını da terk etmesi gerekir.

Bizim geleneğimizde bilgi böbürlenme, gururlanma ve tahakküm vasıtası değildir. Bilgi, evvela sahibini 'oldurma', bildiklerini davranışlarına ahlakî fiil olarak yansıtma vasıtasıdır. Bu takdirde onu ahlakî hedeflere tevcih etmek gerekir. Gençlerin ne aradıklarını, neyi nerede arayacaklarını iyi bilmeleri icap eder. Acaba bilimsel araştırma teknikleri gençlerimize üniversitelerde ne kadar kazandırılıyor?

Engeller: Üniversitelerin çağdaş bir muhteva ve mahiyet kazanmaları birtakım engellerin aşılmasına bağlıdır. Yukarıda işaret edilen çağdaşlaşmanın önündeki engellere şunları ilave etmek mümkündür:

- Yukarıda işaret edildiği gibi, üniversitelerimizde müşterek çalışma pratiği "collaboration" yeterince gelişmemiştir. Birçok bilim adamı büyük keşif yapacağını zannederek, çalışmasını meslektaşlarından gizliyor. Hâlbuki Batı'da bu anlayış her sahada çok gelişmiş ve yerleşmiştir. Bu niteliğin elde edilmesi lâzım.
- Sırf para kazanmak için üniversite okumak ve mezun olunca hava atmak anlayışından da kurtulmak gerekir.
- Bunlardan birisi de üniversite öncesi eğitim ve öğretimin üniversiteye hazırlayıcı mahiyette olmamasıdır. Buna bağlı olarak üniversitelere alınış şekli de ayrı bir problemdir. Sayıları iki milyona yaklaşan üniversite adaylarından kaç tanesi istediği yerde okuyabilmektedir? Test tekniği ise öğrenciyi kısırlığa, bir cehalete sürüklemektedir.
- İyi üniversiteyi teşkil eden unsurlardan birisi de öğrencinin azmi, hedefi ve araştırma hevesidir. Zihni açık, gayretli, soruşturmaktan ve araştırmaktan yılmayan talebe, çoğu zaman hocayı da yönlendirir ve yeni buluşlara imza attırır. Bunu da hazırlayacak olan lise ve dengi okullardır. Orta öğretim bunu sağlayabiliyor mu? Yahut sağlamakta yeterli midir?
- Üniversitelerin toplum ile bütünleşemediği (entegrasyon), 'bilimsel kamuoyu' teşekkül etmediği, kamuoyunun üniversitelere güvensizlik ve kuşku dolu gözlerle baktığı, üniversitelerde 'araştırmayı öğrenmek'den çok, 'büyük para kazanma' yollarının öğretildiği bir vasatta üniversitelerimiz çok zor çağdaş bir hüviyet kazanır gibi görünmektedir.
- 'Her il'e bir üniversite' sloganıyla hareket edilip şartları hazırlanmadan 'bir mekân, bir dekan', 'bir rektör, bir aktör' anlayışıyla üniversitelerimiz çağ atlayamaz. Çünkü üniversiter zihniyet, nadide çiçekler gibi belli şartlarda, belli iklimlerde, belli vasatlarda ortaya çıkar ve gelişir.

- Meslek yüksek okulları ve benzer yüksek okullar doğrudan Millî Eğitim Bakanlığına devredilse daha iyi olur; sanırım. Üniversiteler bunlarla istenen gelişmeyi göstermekte çok zorlanırlar. Çünkü bunlar, üniversite kavramına uygun yapılar olmayıp pratik gayeler için açılmış; ara eleman yetiştiren yüksek okullardır. Burarlarda ilim yapılamaz. Hedef de o değildir; zaten. Dolayısıyla bunlar da bir ayrı engel olarak görülebilir.

Demek ki çağdaş üniversite hüviyetini kazanabilmenin yolu; hürriyet, bilimsel zihniyet ve demokratik anlayış içinde serbest düşünüp serbest araştırma ve buluş zemini hazırlanmasından; serbest tartışmadan ve tenkitten; yerli/millî kültürü, millî kimliği dışlamayıp onlara sahip çıkmaktan ve onları geliştirip evrensel pazarlara sürmekten geçmektedir. Böyle bir üniversite merkezîyetçilikten, içine kapanmaktan, bilim, bilgi, teori ve teknoloji üretmek noksanlığından; nitelikten çok niceliğe yer vermek hastalığından kurtulmuş olmalıdır.

BİR TÜRK ÜNİVERSİTESİ VAR MIDIR?

Üniversitelerimiz toplumun tarihini, geleneklerini, şairlerinde, şarkılarında, atasözlerinde, türkülerinde temsil edilen varlık, sanat ve davranış tarzlarıyla inançlar dünyasını görmezden gelemez ve onları yok sayamaz. Aksine bunları kabul ile toplumumuzu yeniden keşfetmeli; milletimizin tabîi uzantısı olarak şekillendirilen üniversitelerimiz tarafından yenilenerek üretilmeli; mümeyyiz vasıflar kazandırılarak küresel âleme sunulmalıdır.

Batı dünyasını, bilim tarihinin gelişimini, felsefî düşünce okullarını biliyoruz; okutuyoruz, hatta ezberletiyoruz. Ama kendi dünyamızı ne kadar biliyoruz? Bu bakımdan en azından bir kısım üniversitelerimiz; milletimizin tarihi tecrübesi ile insan anlayışını, ilim ve irfan geleneğini, Türk ve İslâmî tefekkürünü, yüksek manevî değerlerini temsil eden kurumlarını vakit geçirmeden teşkil yoluna girmelidir. İlahî hakikatlerin tabiattaki ve millet hayatındaki tezahürlerini, metafizik dayanaklarından koparmadan tespit etmek ve bunları açıklamak; İslâmî ilimlere, yeni ilim ve bilgi anlayışına yön vermesi gereken müesseselere yani üniversitelere düşer.

Bunun için, Batı'nın indirgemeci bilim anlayışını ve birikimleriyle onların geliştiği ortamlardaki inanışları ve dünya görüşle-

rini de benimsemekten kaçınmak gerekir. Çünkü Batı tefekkür dünyası, bilim dünyası, sanatı, kültürü ve önde gelen üniversiteleri; oluşumlarını, gelişmelerini ve geleneklerini Hıristiyan inançlarına ve ondan doğan kültür birikimine olan sıkı bağlılıklarına borçludurlar. Galileo olayı gibi olaylar, Hıristiyanlığın katı Katolik yorumunun insafsız uygulamasının neticesidir. Nitekim Protestanlığın farklı yorumu; yeni ve farklı gelişmelere yol açmıştır.

Bu önemli noktaları dikkate almamak demek; kendi bilgi teorimizi, bilim anlayışımızı ve bunlara bağlı olarak kendi alternatif medeniyetimizi kurma hedeflerini yok etmek demektir. Mevcut 166 üniversitemiz içinde bu özelliklere sahip hangi üniversitelerimiz var? Ben bu vasıflara haiz üniversitelerimiz olduğunu bilmiyorum. Belki bir veya birkaç üniversite vardır. Ama gerçekten böyle bir üniversite varsa, yeterli olmayacağı aşikârdır. Bu durumda kendi özgünlüğünü kuramamış; taklit ve nakil peşinde koşan üniversiteler olarak bunlara 'Türk Üniversiteleri' denebilir mi?

Mesela Oxford ve Cambridge üniversiteleri İngiliz yüksek öğretim sisteminin temsilcileridir. Bunun gibi Harvard ABD'nin, Sorbonne da Fransız yüksek öğretim sistemlerinin simgeleri, mümessilleridir. Hani Türkiye'yi temsil eden sembol üniversiteler?

KAYNAKLAR

- Dictionnaire Le Robert*. (2000). France: Le Robert.
- Turhan, M. (1965). *Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*, İstanbul.
- Almula Dergisi, Üniversite Özel sayısı, Şubat-Mart 2008, Ankara.
- Robert, J. J. (1968) *Un Plan Pour L'Université*, Paris, Librairie Plon.
- Snow, C.P. (2001) *İki Kültür*. Çev: Birkan T. Ankara, TÜBİTAK Yayınları.
- Planck, M. (1963). *L'image du Monde Dans La Physique Moderne*. Gonthier (Ed.), Geneve.
- Fourastié, J. (1966). *Les Conditions de L'Esprit Scientifique, idées*. Paris: Gallimard.
- Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite (1992). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Bolay, S.H. (2005). *Osmanlıda Düşünce Hayatı ve Felsefe*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Niculescu, B. (1996). *Transdisciplinarité-Manifeste*. Paris.